

Izvirni znanstveni članek Original scientific paper (1.01)
Besedilo prejeto Received: 23. 10. 2023; Sprejeto Accepted: 9. 11. 2023
UDK UDC: 27-788(450Rim)
DOI: 10.34291/Edinost/78/02/Kolar
© 2023 Kolar CC BY 4.0

Bogdan Kolar

Nekateri vidiki začetkov slovenskega zavoda v Rimu – odmevi med slovenskimi izseljenci po svetu

Some Features of the Slovenian College's Beginnings in Rome – Echoes Among the Slovenian Emigrants Around the World

Izveček: Kot mnogi drugi katoliški narodi so si tudi člani Katoliške cerkve na Slovenskem po koncu prve svetovne vojne želeli zavod v središču krščanstva, ki bi nudil gostoljubnost slovenskim romarjem v večnem mestu in možnost bivanja slovenskim študentom v času specialističnega študija ter bi skrbel za ohranjanje slovenske verske in kulture zunaj matične domovine. Slovenski zavod v Rimu je bil uradno ustanovljen leta 1960, dejansko pa je začel v letu 1973. Takrat je bil tudi uvrščen med papeške zavode. Ustanovitev so finančno podprli predvsem slovenski politični izseljenci iz Združenih držav Amerike in Kanade, ki pa so imeli pomisleke glede značaja zavoda, njegovega vodstva in neodvisnosti od komunističnih oblasti v Sloveniji.

Ključne besede: Katoliška cerkev, Slovenija, zavod Slovenik, papeštvo, Rim, izseljenci

Abstract: *Members of the Catholic Church in Slovenia, as many other Catholic nations, wanted to have their own college in the centre of Christianity, which could offer hospitality to Slovenian pilgrims in the Eternal City and a place to stay for Slovenian students during their specialization while also providing possibilities for preserving Slovenian religious and cultural heritage outside Slovenian homeland. Slovenian College in Rome was officially founded in 1960, but it was only inaugurated in 1973. It was listed among the Pontifical colleges that same year. The foundation was financially supported above all by the Slovenian political emigrants from the United States of America and Canada, but they had doubts about the college's character, its leadership, and its independence from the communist authorities in Slovenia.*

Keywords: *Catholic Church, Slovenia, College Slovenicum, pope, Rome, emigrants*

S slovesnim zahvalnim bogoslužjem in več drugimi dogodki je junija 2023 slovenski zavod Slovenik v Rimu (Pontificium Collegium Slovenicum de Urbe) obeležil 50-letnico, odkar je bil uvrščen med rimske papeške ustanove in s tem prevzel posebno mesto za slovensko krajevno Cerkev

in med papeškimi ustanovami nasploh.¹ Pečat praznovanju je dal prefekt Dikasterija za kler kardinal Lazarus You Heung-Sik, ki je vodil slovesno bogoslužje, udeležence pa je nagovoril upokojeni prefekt Dikasterija za redovnike kardinal Franc Rode. Ob isti priložnosti so bila objavljena različna spominska besedila (Pacek 2022). Kljub temeljni naklonjenosti njegovi ustanovitvi so začetke zavoda spremljale različne težave in pogledi na njegovo mesto v Cerkvi oz. na izvirno poslanstvo ter dvomi o njegovi neodvisnosti od slovenskih političnih pritiskov.

1 Nekoliko predzgodovine

Ustanavljanje nacionalnih zavodov v Rimu, kjer so našli zatočišče romarji in od 16. stoletja dalje tudi duhovniki, ki so se usposabljali na rimskih univerzah, je zapisano v temelje cerkvenih občestev v posameznih državah. Številne narodnosti, ki so imele lastno državo, so se zavzemale, da so v Rimu dobile svojo hišo in ob njej morda še prostor za pokopališče, kjer so zaključevali svoje zemeljsko popotovanje rimski romarji. Že Beda Častivredni je v 8. stoletju opisoval, da je kar nekaj kraljev z britanskega otočja po sklepu kraljevanja opravilo svoje spokorno romanje v Rim in v središču krščanstva zaključilo svoje življenje. Na narodne zavode v Rimu so vedno gledali tudi kot na izraz posebne povezanosti določenega naroda s papežem in vodstvom Cerkve. V teku stoletij je več kot sto narodnosti dobilo svoje zavode v Rimu (slovenski zavod je bil omenjen kot 109.). Slovenci smo bili med zadnjimi tudi zato, ker smo pred tem bili del velikih državnih tvorb, ki so v Rimu postavile svoje zavode in kakšno mesto name-nile tudi duhovnikom študentom, ki so prihajali iz slovenskih škofij (npr. v zavodih Collegio Teutonico del Campo Santo, Pontificium Collegium Germanicum et Ungaricum de Urbe, Santa Maria dell'Anima). Podobno kot sta bila kasneje zavoda Augustineum-Frintaneum na Dunaju in Canisianum v Innsbrucku namenjena za študijski središči, kamor so svoje študente pošiljali škofje s področja monarhije, tako se je že v času oblikovanja Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev po prvi svetovni vojni oblikovala želja, da bi katoličani v državi imeli svoj zavod v Rimu in s tem pokazali

1 Prispevek je nastal v okviru raziskovalnega programa P6-0262 *Vrednote v judovsko-krščanskih virih in tradiciji in možnosti dialoga*, ki ga sofinancira Javna agencija za raziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).

samostojnost v skrbi za nadaljnje izobraževanje na teološkem področju. Hkrati naj bi tako zasnovan zavod nudil možnost bivanja romarjem (Pirc 2010, 9–10).

Zapletena zgodovina zavoda sv. Hieronima v Rimu (nekoč se je imenoval Ilirski zavod, Collegio di S. Girolamo degli Illirici) je pokazala, da je težko ohraniti in voditi zavod, ki bi služil Cerkvam več narodnosti.² Poleg težav z italijanskimi oblastmi je zavod vse bolj dobival značilnosti hrvaškega narodnega zavoda in manj slovenskega. Po drugi svetovni vojni se je to povsem eksplicitno izrazilo. Zadnji poskus, da bi slovenski študent dobil prostor za bivanje in študij v tem zavodu, je bil storjen v letu 1959 (kandidat je bil duhovnik lavantinske škofije Štefan Steiner, ki je nato našel prostor v zavodu sv. Janeza Damaščana) (NŠAM, dopis Pr. 27/59). Slednjič je leta 1971 papež Pavel VI. zavodu vrnil njegovo nekdanje ime »hrvatski« in odtlej je to Pontificio Collegio Croato di San Girolamo (Papinski hrvaški zavod sv. Jeronima). Potrebnost ustanovitve lastnega zavoda so najprej uvideli slovenski duhovniki, ki so bili zaposleni v osrednjih ustanovah Cerkve v Rimu, in tisti, ki so v času vojne po zaslugi papeža Pija XII. v Rimu dobili možnost študija. Prostor za bivanje so iskali po različnih ustanovah, kjer so bili vedno le gostje in niso imeli na voljo osnovnih sredstev, ki bi jih povezovala z matičnim narodom (bogoslužja, jezik, tisk, knjižnica ...), niti jim ni vezi z domovino ohranjala oprema (umetniška dela, pohištvo ...).

Kljub poudarjeni želji, da bi zavod imel le verski značaj in poslanstvo, se določenim vezem s političnimi oblastmi v Sloveniji ni bilo mogoče izogniti. Na drugi strani si je težko predstavljati, da bi te ne iskale možnosti, da bi bile seznanjene z delovanjem zavoda, da bi si že od vsega začetka pridobile vire informacij (»globoka grla«) in da bi iskale možnosti izvajanja svojega vpliva. O tem se v slovenski javnosti doma ni govorilo, je pa bil pomemben vidik ustanovitve in delovanja zavoda za Slovence v izseljenstvu in zamejstvu. To je postalo še toliko bolj razumljivo, potem

2 O zavodu sv. Hieronima so bile objavljene številne razprave predvsem v hrvaškem govornem področju, manj na Slovenskem. Zaradi izvirnega poslanstva pri zastopanju interesov Cerkve med Hrvati je bil že po prvi svetovni vojni posebej zanimiv za jugoslovanske politične oblasti. Veliko pozornosti so mu namenjale jugoslovanske oblasti tudi po drugi svetovni vojni. Temeljno delo o zavodu je Jure Bogdan, ur., *Papinski hrvaški zavod svetog Jeronima (1901–2001): Zbornik u prigodi stoljetnice*, *Collectanea Croatico-Hieronymiana de Urbe* 5 (Rim; Zagreb: Papinski zavod svetog Jeronima-Glas koncila, 2001).

ko je bil v času pogajanj in nastajanja beograjskega protokola obravnavan zavod sv. Hieronima in je Sveti sedež pristal na jugoslovansko zahtevo, da bodo iz njega izključeni duhovniki, ki so prihajali iz hrvaške emigracije, in da bodo v zavodu stanovali samo tisti duhovniki, ki bodo prihajali iz Jugoslavije (Vogrin 1972a, 2).

2 Pobude za ustanovitev

Po spominih, ki jih je zapisal Marko Benedik, raziskovalec navzočnosti slovenskih klerikov v Rimu, je bil med pobudniki za ustanovitev slovenskega zavoda v Rimu dr. Anton Korošec, osrednja osebnost slovenskega političnega življenja med dvema svetovnama vojnama. Ob nekem obisku v Rimu »je sprožil misel za slovenski zavod in p. Prešernu dejal, naj gleda, da v Rimu dobi kak prostor za slovenske bogoslovce in duhovnike na višjih študijih, kakor imajo to že drugi narodi. Vatikan je takrat gradil na Via della Conciliazione dve veliki palači. In Korošec: 'Glejte, da dobite v eni od teh palač eno nadstropje za slovenski zavod.' Ni pa razumel, da je to utopija,« je zaključil preučevalec slovenske navzočnosti v Rimu (Benedik [Marko] 2010, 309). Slovenskemu zavodu v Rimu, kjer bi se mladi slovenski študentje v času študija otrsli nemškega vpliva, je bil naklonjen že škof Anton Martin Slomšek (Pacek 2022, 56; Pirc 2010, 10).

Izrazito se je potreba po slovenski ustanovi v Rimu pokazala v drugi polovici leta 1945. Ruda Jurčec je v svojem prispevku *Nekaj pripomb o Sloveniku* (Jurčec 1973, 2) navedel vsebino pogovora z dr. Ivanom Ahčinom, ki je v Rimu bival od druge polovice leta 1942. Ob srečanju mu je Ahčin »pokazal ob cerkvi Sv. Trojice nad Španskim trgom na prodaj visoko, a ne preveliko poslopje. Dodal je, da bi moral prav sedaj po prihodu tolikih slovenskih beguncev tak zavod biti pričevanje svobodnega dela našega naroda v emigraciji o pomenu slovenstva v okviru vesoljne Cerkve, kajti samo emigracija bo mogla svobodno nuditi pravi obraz tega slovenstva v okviru cele Cerkve. Hiša je bila že na razpolago!« Do nakupa seveda ni prišlo, so se pa nekateri slovenski duhovniki odločili za nakup manjšega poslopja na Via dei Colli, kjer je potem nastala Slovenska hiša, ki je vsaj nekaj let služila slovenskim študentom, ki so v Rim prihajali iz zamejstva in predvsem iz Argentine.

Po drugi svetovni vojni je bil ob jezuitu p. Antonu Prešernu³ pobudnik zavzemanja za postavitev slovenskega zavoda ljubljanski škof msgr. Anton Vovk, ki je na začetku leta 1960 lahko opravil svoj prvi obisk *ad limina apostolorum*. Ob srečanju s p. Prešernom in drugimi duhovniki je zbiral informacije in preučeval možnosti o ustanovitvi slovenskega zavoda. »Natančno se je škof informiral o vseh vidikih, predvsem ali naj bo zavod namenjen samo duhovnikom iz matične domovine ali tudi za vse Slovence po svetu, kdo naj bodoči zavod vodi in podobno.« (Pirc 2010, 12) V pogovorih in ob izmenjavi izkušenj z delovanjem podobnih ustanov v Rimu je dozorela odločitev, da naj zavod postane vseslovenska zadeva in da bodo nosilci projekta slovenski škofje. Tako bo tudi lažje zbirati sredstva in nastopati pred rimskimi uradi. Skrb za oblikovanje zamisli in njeno realizacijo je škof Vovk zaupal jezuitoma p. Antonu Prešernu in p. Jakobu Žibertu. P. Prešernu je popolnoma zaupal tudi personalne zadeve in izbiro vodstva zavoda. Zapisal mu je: »Glede oseb, ki naj pridejo pri vodstvu v pošte, pa, žal, tu ne more nihče odločati. Sam imam na pr. zelo odločno prepovedano, da bi se vtikal v katerekoli emigrantske zadeve, drugi predstavniki pa o tem še govoriti ne upajo.« (Pirc 2010, 14.215)

31. maja 1960 je bila vložena prošnja na Kongregacijo za semenišča in univerze za ustanovitev Slovenskega cerkvenega zavoda v Rimu (Pirc 2010, 12). Prošnji je bilo dodano zagotovilo, da bodo stroške vzdrževanja nosili duhovniki in verniki iz Združenih držav Amerike. Pristojna kongregacija je 4. julija 1960 izdala začasno soglasje za ustanovitev zavoda z začasnim bivališčem na naslovu Via dei Colli 8, kjer so slovenski begunski duhovniki s pomočjo darov slovenskih duhovnikov v Združenih državah kupili manjše poslopje že leta 1945. Čeprav je p. Prešeren v prošnji predlagal, da bi se zavod imenoval po svetih bratih Cirilu in Metodu (Institutum SS. Cyrilli et Methodii), je Kongregacija dala zavodu ime Slovenski cerkveni konvikt (Collegium Slovenorum de Urbe, Convitto ecclesiastico sloveno) in pri tem navedla svoj razlog (da ne bi prihajalo do kakršnekoli povezave s ciril-metodijskim stanovskim društvom slovenske duhovščine).⁴ Le dober

3 Dr. Anton Prešeren (1883, Zabreznica-1965, Rim), po letu 1931 svetovalec vrhovnega vodstva jezuitske skupnosti in sodelavec osrednjih uradov Svetega sedeža, je bil zaupnik slovenskih škofov in njihov posrednik («ambasador») v odnosih do uradov Svetega sedeža. Prim.: Marko Benedik, *Ambasador Cerkve na Slovenskem: Življenje in delo p. Antona Prešerna* (Ljubljana: Župnijski urad Dravlje, 2008).

4 Pri Ciril-metodijskem društvu katoliških duhovnikov LR Slovenije je šlo za poklicno združenje slovenskih katoliških duhovnikov, ki je bilo ustanovljeno leta 1949 na pobudo (podobno kot v večini

teden dni zatem je škof Vovk imenoval p. Prešerna za svojega delegata pri poslovanju zavoda in pri tem zagotovil, je to storil »s privoljenjem Svete stolice in tudi z vednostjo naših domačih oblasti« (Pirc 2010, 13; priloga 3). Slovenske oblasti so bile o dogajanju, povezanem z začetkom slovenskega zavoda v Rimu, redno obveščene tudi od škofovih sodelavcev.

Pobude za ustanovitev slovenskega zavoda so poleg tega prihajale predvsem iz vrst samih slovenskih duhovnikov, ki so študirali v Rimu in so čutili pomanjkanje osrednje cerkvene ustanove, ki bi imela slovenski značaj in bi nudila gostoljubnost študentom ali romarjem v Rim. Hkrati bi bila izraz enakovrednosti slovenskega naroda z drugimi narodi in sposobnosti Cerkve med Slovenci, da ima v središču krščanstva svojo ustanovo. Med drugo svetovno vojno in neposredno po njej so obstoj zavoda cenili študentje, ki so v Rimu našli možnost nadaljnega izobraževanja, po drugi svetovni vojni pa so pomen takšne ustanove poudarjali predvsem duhovniki, ki so v Rimu našli zatočišče kot begunci pred revolucionarnimi oblastmi na Slovenskem, tam študirali ali bili zaposleni v osrednjih uradih Cerkve. Zanimanje so duhovniki ohranjali tudi potem, ko so, vsaj velik del med njimi, odšli po svetu in se vključili v različne škofije ter redove. Dve desetletji po koncu vojne so misel na ustanovitev slovenskega zavoda ohranjali predvsem duhovniki v Rimu in duhovniki, ki so se vključevali v begunske skupnosti. Manj zanimanja je bilo čutiti na Slovenskem, kjer niti ni bilo možnosti vzdrževati stike z rojaki po svetu, vzdrževanje stikov s Svetim sedežem in njegovimi ustanovami pa je bilo v slovenskih političnih strukturah in v sodnem sistemu obravnavano kot izraz sovražnega razpoloženja do jugoslovanske države (O delu za duhovniški dom »Slovenik« 1969).

Večkrat je bil predstavljen pomen slovenskega zavoda v Rimu kot središča slovenske kulture v pomembnem izobraževalnem in kulturnem središču, kjer so se srečevali kulturni vplivi iz raznih delov sveta in bi slovenska ustanova imela možnost predstavljati slovenske dosežke na področju kulturnega ustvarjanja (Kunstelj 1969, 2).

vzhodnoevropskih držav) političnih oblasti in ni dobilo soglasja pristojne cerkvene oblasti. Slovenski škofje društva sicer niso izrecno prepovedali in nad člani niso izrekli kazni. Leta 1970 se je društvo preimenovalo v Slovensko duhovniško društvo, v letu 1990 pa se je razpustilo.

Posebej dragocena je bila misel na slovenski zavod za duhovnike, ki so prihajali iz zamejstva ali izseljenstva. To so bili duhovniki, ki so izhajali iz slovenskih družin na Tržaškem ali Goriškem, iz slovenskega dela Koroške in iz zdomstva. Sami ali v dogovorih s svojimi škofi so morali najti prostor za bivanje v različnih zavodih, ki so jih bili pripravljene sprejeti. Za slovenski škofiji Maribor in Ljubljano, ki sta si pridobili možnosti bivanja za študente v avstrijskih zavodih, so to pravico ohranili še naprej. Zato so voditelji obeh škofij skrbeli, da so svoje študente pošiljali v omenjene zavode, potem ko se je sploh odprla možnost pošiljanja na nadaljnji specialistični študij v tujino. Ponovno vzpostavljena samostojna škofija Koper te možnosti ni imela. V istem času so rimski Slovenci iskali prostor, kjer bi bilo mogoče imeti svoja srečanja; več desetletij so se zbirali na različnih krajih in tam imeli versko-kulturna srečanja. Slednjič so dobili prostor v Sloveniku in se po letu 1987 povezali v Slovensko skupnost Anton Martin Slomšek. Močna spodbuda za ustanovitev je bila tudi želja številnih slovenskih duhovnikov in drugih izobražencev po svetu, da bi se na enem mestu zbiral slovenskih tisk, ki je izhajal v različnih deželah sveta. Svoje prostore je potrebovala tudi Slovenska teološka akademija (STA), ki je bila ustanovljena leta 1978 kot združenje teoloških učiteljev na papeških univerzah in inštitutih (Benedik [Metod] 2010, 117–118).⁵

3 Ustanovitev

Kot datum ustanovitve slovenskega zavoda v Rimu je ohranjen 22. november 1960, ko je v času papeža Janeza XXIII. Kongregacija za semenišča in univerze (Sacra Congregatio de Seminariis et Studiorum Universitatibus) na pobudo ljubljanskega škofa Antona Vovka izdala ustrezen odlok. Zavod je bil ustanovljen, ni pa še imel lastnih prostorov. Slovenski študentje so gostovali v različnih drugih ustanovah (Pacek 2022, 56).

Ustanovitev je odmevala tudi med Slovenci po svetu, ne le v Evropi, temveč tudi v Severni in Južni Ameriki. *Ameriška domovina* je 23. novembra 1960

5 Osrednja dejavnost Slovenske teološke akademije (STA) je bila priprava vsakoletnih simpozijev in nato njihova objava. Predhodnica STA je bila Slovenska bogoslovna akademija (SBA), ki je delovala kot odsek Leonove družbe v Ljubljani v letih med svetovnima vojnoma. Jedro so predstavljali učitelji ljubljanske Teološke fakultete. Glasilo akademije je bil *Bogoslovni vestnik*.

objavila pismo slovenskih duhovnikov, ki so delovali med izseljenci. V pismu so rojake spodbudili k podpiranju slovenskih ustanov, še posebej novega zavoda. Zapisali so: »Letos smo pa Slovenci dobili še poseben zavod v Rimu, kot ga imajo drugi narodi. Kongregacija za univerze in semenišča je dovolila, da se odpre Slovenski duhovniški zavod, ki je namenjen duhovnikom za izpopolnitev študij na rimskih univerzah. Kot sedež je bila določena hiša na Via del Colli 8.« (Za izseljensko nedeljo 1960) Kot navaja v svoji razpravi J. Pirc, pa so ameriški izseljenski duhovniki na svojem srečanju v Clevelandu 16. novembra 1960 po smrti škofa Gregorija Rožmana, ki je vse moči namenjal ohranjanju slovenskega semenišča v Argentini, sklenili in sporočili p. Prešernu: »Veliko raje kot semenišče v Argentini bomo podpirali slovenski kolegij v Rimu, ki naj bi postal naše središče v Rimu, katerega predstojnik bi bil zastopnik slovenskih škofov in kjer bi lahko mladi duhovniki iz domovine in tudi sinovi slovenskih emigrantov nadaljevali svoje študije.« (Pirc 2010, 15)

Gonilna sila pobude za ustanovitev zavoda je bil p. Anton Prešeren, ki je bil pred tem student univerze Gregoriana v Rimu (1902–1909) in je stanoval v zavodu Germanik, kjer je imela svoja študijska mesta ljubljanska škofija. Imel je možnost spoznati pomen narodnih zavodov v središču krščanstva. Po pregledu njegovega prispevka za začetke Slovenika mu je Marko Benedik upravičeno dal naslov »ustanovitelja« in prvega rektorja slovenskega zavoda (Benedik [Marko] 2010, 35). Po smrti p. Prešerna je vlogo prorektorja zavoda prevzel dr. Maksimilijan Jezernik (1922–2015), ki je bil dotlej zaposlen predvsem z delovanjem papeške univerze Urbaniana in zavoda Propaganda Fide, hkrati pa je bil sodelavec p. Prešerna. Naloge vicerektorja je opravljal do leta 1972, ko je bil imenovan za rektorja zavoda Slovenik, in na tem mestu je ostal do leta 2001 (Kužnik 2015, 14).

Zaradi političnih razmer na Slovenskem seveda ni bilo mogoče računati, da bi zavod postavili in vzdrževali Slovenci iz domovine. Pobudniki so se tega dobro zavedali. Zato so računali predvsem na rojake iz zamejstva in izseljenstva, pri čemer so kot največji možnosti videli Združene države Amerike in Kanado, kjer so si slovenski izseljenci gospodarsko že toliko opomogli, da bi lahko sprejeli večji delež zbiranja sredstev in jim je davčna politika nudila večje možnosti podpiranja karitativnih in verskih ustanov. V obeh državah je bila večja skupina slovenskih duhovnikov, nekateri že iz časa pred drugo svetovno vojno, ki so imeli urejene cerkvene službe

in ugled med drugo duhovščino ter so poznali sistem, ki bi jim pomagal pri organizaciji zbiranja sredstev. »Večkrat je bilo ponovljeno, da bo rimski zavod plod denarnih nabirk med emigracijo, ker domovina ne more nič prispevati, a režim zanj nabirk niti ne bi dopustil, ker še najnujnejše za Cerkev sabotira ali obremenjuje z davki in taksami.« (Nekak vmesni Slovenicum 1971)

V študijskem letu 1968/69 je bilo v Rimu 15 slovenskih duhovnikov študentov, ki so prihajali iz raznih delov slovenskega prostora. Stanovali so na treh krajih: večji del, sedem, jih je stanovalo v osrednji vrhovni hiši šolskih sester, štirje v filipinskem zavodu in štirje v Tevtoniku. Prihajali so iz vseh slovenskih škofij ter iz goriške in videmske nadškofije. Leta 1969 je že bilo kupljeno zemljišče, kjer naj bi stal zavod. Šlo je za zemljišče v predmestju Rima, nekaj večje kot 5 ha, na naslovu Via Aurelia 476, 00165 Roma. Zemljišče je stalo 88.710 dolarjev. Arhitekt je že začel izdelovati načrte. V gradbenem skladu je bilo nekaj več kot 36.000 dolarjev, kar je takrat pomenilo približno 10 % od načrtovanih stroškov za novogradnjo (Jezernik 1969a, 3). V božičnem voščilu 1968 je nadškof Jožef Pogačnik povabil podpornike zavoda k darežljivosti in dodal:

Darežljivost ste, dragi dobrotniki, že pokazali, ko ste se zavzeli za slovenski zavod v Rimu. Potrebujemo ga, da bodo v njem spolnjevali svoje bogoslovno znanje slovenski duhovniki iz domovine in iz tujine. Cerkev jih silno potrebuje, doma pa ne morejo dobiti tiste izobrazbe in široke razgledanosti, ki jo za svojo apostolsko dejavnost potrebujejo. Skoro vsak katoliški narod ima v središču krščanstva svoj zavod za vzgojo svojih duhovnikov, mi ga še nimamo. Naši duhovniki morejo biti le gostje v tistih zavodih, ki jim odstopijo kaj prostora. (Pogačnik 1968)

Za leto 1969, ko bi Slovenci praznovali 1100-letnico začetka delovanja svetih bratov Cirila in Metoda, so načrtovali blagoslov temeljnega kamna. Hkrati so namensko zbirali sredstva za postavitve zavodske cerkve ali kapele. Objavljen je bil seznam predmetov, ki bodo za kapelo potrebni, in koliko bi bilo treba prispevati za nakup (šlo je za predmete, ki so sestavni del cerkvene opreme; predvideni strošek za daritveni oltar ali orgle je bil 7500 USD) vsakega od teh predmetov (M. J. 1969, 2).

Temeljni kamen je blagoslovil papež Pavel VI. 9. maja 1969 ob priložnosti vseslovenskega romanja v Rim. To je bil prvi in zelo viden uspeh večletnega prizadevanja za postavitve zavoda. V Rim je namreč šlo več sto Slovencev iz osrednje domovine, iz zamejstva in iz izseljenstva, da bi zaključili »leto vere«, potem ko je bila v predhodnem letu ustanovljena samostojna ljubljanska cerkvena pokrajina (metropolija). Z dotlej zbranimi sredstvi je bilo kupljeno in že odplačano zemljišče, ustrezne oblasti v Vatikanu pa so potrdile primernost načrtov (Pirc 2010, 27). Ob obisku v Rimu so slovenski škofje napisali pismo, ki so ga prebrali po slovenskih cerkvah. Pismo škofov je objavil slovenski tisk tako v Sloveniji kot v zamejstvu in izseljenstvu (Delo za Slovenik 1969). Škofje so v pismu poudarili, da so se dotlej pri podpori zavoda velikodušno izkazali slovenski verniki goriške nadškofije pod Italijo in kakšen ameriški škof, ki je cenil delo slovenskih duhovnikov.

Za slovesnost blagoslovitve temeljnega kamna novega zavoda je v Rim skupaj z vsemi slovenskimi škofi v začetku maja 1969 poromalo 500 slovenskih vernikov, ki so se hkrati zahvalili papežu za ustanovitev slovenske cerkvene pokrajine leto prej. Romarje je 9. maja 1969 sprejel in jih nagovoril papež Pavel VI. »Trdno smo prepričani, da bo ta zavod, ki ga boste postavili, utrjeval med vami tisto rimsko vero, katero hvali apostol Pavel, in da bo vaša cerkvena pokrajina tesneje povezoval s Svetim sedežem,« je v nagovoru dejal papež (Merlak 1969, 1). Temeljni kamen je bil vzeti iz izkopanin pod cerkvijo sv. Petra, kjer so v arheoloških raziskavah našli ostanke groba prvaka apostolov. Šlo je za kamen v steni bazilike, ki jo je dal zgraditi cesar Konstantin. V temeljni kamen je bilo položenih več drugih predmetov, ki so spominjali na pomembna središča krščanstva med Slovenci, ter temeljna listina s podatki o Cerkvi na Slovenskem v tistem trenutku (Merlak 1969, 1).

Dogodek je bil vsekakor zanimiv tudi za jugoslovansko politiko in nadzor nad cerkvenim dogajanjem. Najboljša priložnost za to je bil sprejem in nato večerja, na katero so bili povabljeni člani vodstvene ekipe Slovenika. Za to je poskrbel jugoslovanski veleposlanik pri Svetem sedežu Vjekoslav Cvrlije,⁶ ki je dober mesec kasneje pripravil srečanje in sprejem

6 Hrvatski diplomat dr. Vjekoslav Cvrlije (1915–2006), doma z otoka Visa, je bil udeleženec partizanskega gibanja, častnik v jugoslovanski vojski in nato diplomat. Leta 1966 je postal prvi veleposlanik pri Svetem sedežu in je to ostal do 1971. Po vrnitvi v Jugoslavijo je napisal vrsto razprav in monografij

ter nanj povabil nekatere v Rimu živeče slovenske duhovnike. »Snidenju sta poleg belgrajskega zastopnika prisostvovala znani hrvaški udbaša Dobrila, katerega se mora z žalostjo spominjati škof dr. Jenko, in neki Humel, tudi Hrvat, ki pa neverjetno dobro pozna slovenske duhovnike v domovini.« (Za kroniko Slovenika: Na večerji pri Cvrlju 1969, 1) Vabilu se je odzvalo devet duhovnikov. Med temi so bili: jezuit p. dr. Vladimir Truhlar, spiritual v Sloveniku; jezuit p. dr. Ivan Žužek, član odbora Slovenika; študijski prefekt v zavodu dr. Janez Vodopivec; ekonom zavoda klaretinec p. dr. Anton Legiša; jezuit p. dr. Anton Koren in dr. Rafko Vodeb, ki je bil voditelj slovenskih oddaj na radiu Vatikan. Prišel ni noben hrvaški duhovnik, vicerektor Slovenika dr. Maksimilijan Jezernik pa se je opravičil. V poročilu v časniku *Sij slovenske svobode* izvemo nekaj podrobnosti o srečanju:

V pozdravu je Cvrlje poudaril, da je vesel, ko se je toliko »odličnih predstavnikov cerkvene znanosti in uprave« odzvalo njegovemu povabilu. To je pač znak dobrih odnosov med Cerkvijo in državo ter se bodo taki sestanki še organizirali. Odgovoril mu je p. Koren, ki se je najprej zahvaljeval Bogu, da je do takega sestanka moglo priti, izjavil potem svojo lojalnost papežu in belgrajski vladi, obžaloval, da »ni Hrvatov in Dalmatincev«, in izrazil veselje, da se bodo taki »oficielni sestanki« še prirejali. Pri tem ga je Humel prikinil: »Oprostite, moram popraviti, ne oficielni, temveč prisrčni sestanki!« Poleg p. Korena sta potem pri pogovoru največ govorila p. Truhlar in p. Legiša. (Za kroniko Slovenika: Na večerji pri Cvrlju 1969, 3)

Slovenska politična emigracija, iz katere so izhajali mnogi dobrotniki slovenskega zavoda, s takšnim ravnanjem vodstva Slovenika ni bila zadovoljna. Zato so poročilu dodali:

Vodstvo slovenskega duhovniškega zavoda v Rimu se je torej sestalo na posebnem sestanku z ljudmi, ki predstavljajo komunistični režim in so vsaj nekateri od njih osebno umazani z mučenjem in preganjanjem osebnosti v vodstvu slovenske Cerkve. Sestanka se res ni udeležil msgr. Jezernik, ki se je opravičil, prisostvovali

o Svetem sedežu in njegovem mestu v mednarodnih odnosih ter od odnosih med Jugoslavijo in vodstvom Cerkve.

pa so ostali odborniki, med njimi spiritual in študijski prefekt, katera imata na gojence največ vpliva. Kako je torej mogoče, da se za tak zavod nabirajo darovi tudi med slovenskimi protikomunističnimi emigranti? Ali ni pristanek na zavod v teh okoliščinah nov odklon od namena emigracije in udarec proti njenemu obstoju? (Za kroniko Slovenika: Na večerji pri Cvrlju 1969, 3)

Podobni družabni dogodki so nudili priložnosti za redno zbiranje informacij in medsebojno sodelovanje. Konec istega leta je prišlo do ponovnega srečanja. *Sij slovenske svobode* je dogodek zabeležil z besedami: »Titov zastopnik pri Vatikanu Cvrlje je pripravil novo večerjo v istem obsegu, kakor je bila poprejšnja z navzočnostjo članov vodstva Slovenika. Tokrat je večerja veljala slovesu njegovega sodelavca Dobrile, člana Ozne, ki se je svojčas proslavil z mučenji v procesih proti članom katoliškega klera. Udeležence za večerjo je tokrat 'vabila' Cvrljeva tajnica kar po telefonu.« (Nova večerja pri Cvrlju 1969, 4)

Takšne in podobne novice so pri marsikaterem slovenskem izseljencu, ki je Slovenijo zapustil zaradi nasilja komunističnih oblasti, tudi kot zavesten katoličan in zagovornik pravic Cerkve, in je v svetu veljal kot prepričani »protikomunist«, vzbujale dvome o neodvisnosti rimskega zavoda od jugoslovanskih oblasti, še posebej če so ravnanje vodstva zavoda primerjali z ravnanjem drugih podobnih ustanov, ki so jih postavile katoliške skupnosti iz dežel za »železno zaveso«. Posledično so imeli pomisleke glede prispevanja svojih sredstev.

Ker se sredstva niso zbirala tako uspešno, kot so pričakovali organizatorji, in so se iztekla dovoljenja za novogradnjo, so morali iskati druge možnosti. Spomladi 1970 se je ponudila priložnost nakupa že obstoječega poslopja na Apijski cesti. Hiša je bila zgrajena nekaj desetletij prej, a je bilo po temeljitem pregledu ugotovljeno, da bi glede na prostorske zmožnosti ustrezala potrebam slovenskega zavoda. 13. decembra 1970 je bila podpisana kupna pogodba, uporabljena so bila sredstva, zbrana za gradnjo novega poslopja in s prodajo predhodno kupljenega zemljišča. Z začetkom leta 1971 se je Slovenski zavod v Rimu naselil na naslov Via Appia Nuova 884, kjer se nahaja še danes. Glede na obnavljanje prostorov so se v zavod lahko preseljevali slovenski študentje, ki so dotlej stanovali v različnih rimskih ustanovah (Pirc 2010, 28–29).

Prostori so bili tako na voljo že pred uradno otvoritvijo in prav prvi obiskovalci so s svojimi poročili ustvarjali mnenje o primernosti in potrebnosti tako zastavljene ustanove v Rimu. Odmevno je bilo poročilo, ki so ga o obisku v Rimu in o bivanju v Sloveniku objavili slovenski novomašniki leta 1972. Tam so bili skupaj z vodstvom semenišča. Zadovoljstvo z ustanovo in njenim namenim so izrazili z željo, »naj bi Slovenik postal mnogo več kot navaden študijski zavod slovenskih bogoslovcev in duhovnikov, naj bi bil pravi skupni dom Slovencev, ki bodo s celega sveta prihajali ali živeli v Rimu« (Vogrin 1972b, 2).

4 Otvoritev junija 1973

Blagoslov in slovesna otvoritev novega zavoda sta se zgodila v teku večdnevnikih dogodkov od 16. do 19. junija 1973, ko so obrede opravili slovenski škofje, nato pa še 20. junija 1973 v baziliki sv. Petra, ko je papež Pavel VI. zavod vzel med svoje ustanove. Ob papežu so somaševali vsi slovenski škofje, več sto slovenskih duhovnikov in tudi večje število romarjev iz Slovenije in drugih delov sveta. Nad 1500 ljudi je prišlo iz Slovenije, 170 podpornikov je bilo iz Združenih držav Amerike, nad 100 iz Trsta, več kot 60 iz Gorice in prav toliko s Koroškega. Navzoči so bili številni Slovenci iz Rima in iz drugih italijanskih pokrajin. Posamezni izseljenski duhovniki iz evropskih držav in iz Avstralije so pripeljali skupine dobrotnikov zavoda. Ob skupnem srečanju v avditoriju se je zbralo več kot 3000 udeležencev. Šlo je resnično za zgodovinsko srečanje Slovencev v Rimu, ki je pokazalo na pomen nove ustanove in povezanost številnih rojakov z njo (Merlak-Klemenčič 1973, 1–2).

Za udeležbo na slovesnosti so se navdušili tudi ameriški Slovenci, čeprav je skupina rojakov vztrajno poudarjala odvisnost zavoda od slovenskih političnih oblasti. Msgr. Louis Baznik⁷ je že v decembru 1972 začel zbirati prijave in organiziral skupino ljudi, ki je nato poskrbela za izvedbo načrta

7 Msgr. Louis Baznik (1907, Cleveland–1993, Wickliffe) je najprej delal v slovenski župniji Sv. Lovrenca in bil nato dolgoletni župnik pri Sv. Vidu v Clevelandu v Ohio, nazadnje pa v župniji Sv. Kristine v Euclidu v Ohio. V letih po drugi svetovni vojni je veljal za uglednega slovenskega duhovnika v Združenih državah Amerike. Bil je duhovni voditelj Kranjsko-slovenske katoliške jednote, organizator slovenskega šolstva in velja za močnega podpornika ustanovitve slovenskega zavoda v Rimu (*Sporočila slovenskih škofij* 1993, 12).

(Baznik 1972, 3). Potovanje v Evropo je obsegalo obisk Rima, udeležbo na blagoslovitvi zavoda, srečanje s papežem Pavlom VI. pri avdienci in nato več možnosti nadaljevanja obiska v Sloveniji.

Goriški duhovnik dr. Rudolf Klinec, ki je dobro vedel, kaj pomeni imeti v Rimu slovenski zavod, je svoje poročilo za *Katoliški glas* (povzelo ga je glasilo Slovencev v Združenih državah *Ameriška domovina*) zaključil z besedami:

Na Apijski cesti v Rimu stoji zdaj »Papeški slovenski zavod« Slovenik. Svoja gostoljubna vrata odpira mladim slovenskim duhovnikom in znanstvenim delavcem, ki želijo izpopolniti svojo izobrazbo v Rimu ali kakorkoli znanstveno delovati. Na stežaj jih odpira pa tudi slehernemu slovenskemu človeku, zlasti romarju, ki si v tujem mestu tako želi »košček doma«. Slovenik v Rimu bodi vsekdar nosilni steber slovenske vernosti in kulturne ustvarjalnosti, pa tudi priča slovenske prisotnosti v osrčju Cerkve in v krogu evropskih narodov. (Klinec 1973a, 2)

Da vse dogajanje ob otvoritvi slovenskega zavoda le ni bilo povsem mimo jugoslovanskih oz. slovenskih političnih oblasti, ki so se za zavod zanimala na različne načine, se je pokazalo ob več trenutkih. 19. junija 1973, to je na dan, ko je ljubljanski škof dr. Stanislav Lenič blagoslovil zavodsko kapelo in podobo brezjanske Marije, ki je zavetnica kapele, sta se v zavodu oglašila jugoslovanski veleposlanik pri Svetem sedežu Stane Kolman⁸ in prvi svetnik veleposlaništva Tone Poljšak (ki pri predhodnih dogodkih nista sodelovala). Prišla sta na povabilo slovenskih škofov, ki so ju slovesno sprejeli. »Jugoslovanska zastopnika pri sv. sedežu sta si z zanimanjem ogledala kapelo in druge prostore v hiši, čestitala škofom, da je slovenska Cerkev dobila v Rimu tako lep dokaz svoje navzočnosti, in v spomin na obisk poklonila zavodski knjižnici reprezentativno knjigo Slovensko impresionistično slikarstvo.« (Merlak-Klemenčič 1973, 1) Ob isti priložnosti sta se diplomata srečala z goriškim nadškofom msgr. Pietrom Cocolinom in direktorjem

8 Slovenec Stane Kolman (1923–1991), udeleženec partizanskega gibanja in uslužbenec zveznega sekretariata za zunanje zadeve, je bil drugi jugoslovanski predstavnik pri Svetem sedežu od leta 1972 do 1976, pred tem je bil veleposlanik v Mongoliji in nato predsednik republiške Komisije za odnose z verskimi skupnostmi. Nato je bil še predsednik Slovenske izseljenske matice (1979–1983).

slovenskih izseljenskih duhovnikov msgr. Ignacijem Kunstljem (nobeden od njiju ni bil posebno v čislih pri slovenskih političnih oblasteh; Kunstlju so kratek čas pred tem zavrnilo dovoljenje za obisk Slovenije in so ga v Sežani preko meje poslali nazaj v Italijo) (msgr. Kunstelj je odstopil).

Nov izraz je sodelovanje med političnimi oblastmi v Sloveniji in vodstvom krajevne Cerkve prineslo naslednji dan, 20. junija, ko je veleposlanik Kolman ob priložnosti otvoritve zavoda priredil slovesno kosilo v čast slovenskim škofom. Poleg njih in predstavnikov tržaške in goriške škofije ter nekaterih slovenskih duhovnikov v Rimu so se sprejema udeležili še kardinala Franjo Šeper (prefekt Kongregacije za nauk vere) in Silvio Oddi (odpravnik poslov apostolske nunciature v Beogradu, ki je bil leta 1952 izgnan iz države), nadškof Agostino Casaroli (predstojnik oddelka za odnose z državami v državnem tajništvu Svetega sedeža) in msgr. Pierluigi Celata (Casarolijev sodelavec, kasneje prvi apostolski nuncij v Republiki Sloveniji). Po poročanju *Družine* je veleposlanik Kolman »pozdravil vse navzoče, slovenskim škofom pa je posebej čestital k novemu zavodu. Povedal je tudi, naj bi to srečanje pomenilo obenem še praznovanje desete obletnice papeževanja Pavla VI.« Odgovoril mu je ljubljanski nadškof metropolit msgr. Jožef Pogačnik: »Zahvalil se je za povabilo in poudaril, da moremo to srečanje tolmačiti kot zunanji prikaz stanja odnosov med Svetim sedežem in SFRJ.« Dodal je: »Slovenik, ki je bil včeraj odprt z verskim obredom po običaju v ožjem krogu, ima namen skrbeti za višjo izobrazbo slovenskih duhovnikov. V Rimu smo potrebovali zavod, ki bo po zgledu drugih narodov v domačem okolju in v vzdušju domačih razmer pripravljaj duhovnike na delo v specifičnih naših razmerah.« Nadškof Pogačnik je zaključil »s prepričanjem, da si tudi ljudska oblast želi, naj bi se v tem zavodu vzgajali dobri in učeni duhovniki, ki bodo doma v naših razmerah koristno delali za Cerkev in domovino« (Merlak-Klemenčič 1973, 2).

Dodatno razlago takšnega ravnanja je ljubljanski nadškof metropolit dr. Jožef Pogačnik predstavil nekaj mesecev po slovesnosti med obiskom na slovenski Komisiji za odnose z verskimi skupnostmi. V pogovoru »je razkril, da so slovenski škofje od Svetega sedeža zahtevali uvrstitev Slovenika med pontifikalne zavode, da bi ga odtegnili vplivu slovenske politične emigracije. Ta je s finančnimi darovi odločilno prispevala k vzpostavitvi in razvoju zavoda, obenem pa ni bila naklonjena normalizaciji odnosov med Cerkvijo in oblastjo pod pogoji slednje. Medtem

so se oblastniki v Ljubljani bali kvarnega ideološkega vpliva, ki bi ga imelo bivanje v zavodu na duhovnike, predvidene za najodgovornejša mesta v Cerkvi v Sloveniji, če bi delovanje zavoda usmerjali režimu nasprotni povojni emigranti.« (Pacek 2022, 60) Očitno je na poseben pomen, da je zavod vzel pod svoje okrilje papež, opozoril v svojem govoru Pavel VI., ki je »z dramatičnimi glasom poudaril, da Sloveniku podeljuje naslov ‘papeški’ kolegij«, kot je zapisala *Družina* (Merlak-Klemenčič 1973, 1). O takšnih stališčih škofov slovenski izseljenci – tako duhovniki kot drugi člani cerkvenih skupnosti v Združenih državah Amerike in Kanadi – seveda niso vedeli nič, so pa na različne načine kazali bojazen pred poseganjem slovenske politike v delovanje zavoda.

5 Dvomi in pomisleki

Pobuda za ustanovitev slovenskega zavoda v Rimu je bila med velikim delom slovenskih izseljencev sprejeta z naklonjenostjo, ker so se zavedali pomena takšne ustanove v središču krščanstva in za intelektualno oblikovanje slovenskih duhovnikov. V začetku februarja 1972, to je nekaj mesecev pred uradno otvoritvijo, je med slovenskimi rojaki v Združenih državah prišlo do novih dejavnosti v prid ustanovi:

Slovenik je danes največje in najpomembnejše slovensko podvzetje, ki je v svoji osnovi nepolitično; zaradi te posebne in istočasno izredno važne okolnosti so domala vsi Slovenci z izjemo komunistov in nekaterih njihovih maloštevilnih somišljenikov, ki mu oboji nasprotujejo načelno, zavzeli do Slovenika na splošno naklonjeno stališče. Drugače res ne more biti, saj si je težko predstavljati, da bi se ravno v vprašanjih vere in Cerkve katoliški Slovenci pridružili slovenskim komunistom in skupno z njimi odklanjali naše verske ustanove ter ovirali, kolikor se da, naslonjenost Slovencev na zahod. (Podprimo Slovenik 1973)

Poleg zavzetih podpornikov ideje, da bi Slovenci dobili svoj zavod v središču krščanstva – med tistimi, ki so se oglašali v javnosti, so bili ti v večini – so vsaj nekateri Slovenci po svetu imeli pomisleke in dvome o potrebnosti in smiselnosti takšne ustanove ter predvsem o njeni neodvisnosti od slovenskega političnega režima doma. Pojavljali so se tako ob misli

na ustanovo kot na ljudi, ki naj bi v njej prevzeli naloge in skrbeli za delovanje zavoda. Imeli so različne utemeljitve. V slovenskem izseljenskem tisku po svetu so se pomisleki o smiselnosti in značaju zavoda še posebej pokazali po blagoslovu vogelnega kamna leta 1969. Nadaljevali so se v naslednjih letih. Pomisleki so se javljali tudi med Slovenci v Argentini.

Slovenski politik Ruda Jurčec jih je objavljajl v časopisu *Sij slovenske svobode*, ki je začel izhajati leta 1969 v Buenos Airesu. Ta štirinajstdnevnik je postal glasnik manjše skupine ljudi, ki so dvomili o potrebnosti zavoda in o njegovem cerkvenem značaju. Ko je 30. septembra 1972 *Sij* objavil članek *Znamenja časa*, v katerem je dvomil o smiselnosti gradnje slovenske kapele v Washingtonu in slovenskega zavoda v Rimu, je ta povzročil več nasprotnih mnenj, ki jih je objavljajl časnik *Ameriška domovina*. »Skratka, stara in nova slovenska emigracija v Združenih državah je samo za dva obrobna, nebitna, v glavnem reprezentacijska in ne zelo potrebna versko-cerkvena namena zadnja tri leta dala 230.000 dolarjev (sc. 80.000 dolarjev za kapelo, drugo za Slovenik). In to je neznamen, četudi zgovoren odstotek vsega, kar so Slovenci v svetu po 1945 žrtvovali za vzdrževanje svojih fara in cerkva, za zidavo novih svetišč ... skratka, za prav vse, česar se iznajdljiva vnema poklicanih, pa tudi nepoklicanih zbiralcev domisli.« (Vogrin 1972c, 2) J. Vogrin je takšno pisanje v svojem komentarju zavrnil kot zelo nekritično in neprimerno, »*Sij* je hud časopis, da nas Bog obvaruj. Smatra se edinim, ki ga sodobno poganstvo in napadalno brezboštvo še nista okužila.« Podobno je zavrnil pisanje o povezanosti posameznih rimskih klerikov z režimom na Slovenskem (objave o sodelavcih tajnih služb v zadnjih letih so pokazale, da razlogi za nezaupanje, zapisani v časniku *Sij*, niso bili povsem iz trte zviti!).

Nekatera vprašanja so se nanašala na poslanstvo Ilirskega zavoda, ki je bil nato preimenovan v zavod sv. Hieronima. Rojake je zanimalo, zakaj se slovenski škofje pred drugo svetovno vojno niso dogovarjali s hrvaškimi, da bi ta zavod služil obema narodoma (Vogrin 1972a, 2).

V slovenskem izseljenskem tisku se je namreč večkrat pojavila misel, da bi tak zavod moral biti popolnoma neodvisen od političnih oblasti v Sloveniji in v izključni domeni Cerkve, »da more biti le svobodna slovenska Cerkev lastnik in porok za svobodni zavod v Rimu«, podobno kot so glede tega ravnale druge narodnosti. V nadaljevanju se je pokazalo, kakšne razlike

so bile med pogledi na prihodnji zavod med slovensko politično emigracijo in domovino. »Številni publicisti v emigraciji so svarili pred novo varianto, ko naj bi bil zavod pod absolutnim vplivom domovine, ker Cerkev tam ni svobodna. V emigracijskih listih je bilo opozarjano na to, da more biti le svobodna slovenska Cerkev lastnik in porok za svoboden zavod v Rimu.« (Jurčec 1973, 2)

V prispevku *Nekaj pripomb o Sloveniku* Jurčec pokaže na prepad med mnenji Ljubljane in antikomunistično politično emigracijo z navedkom besed ljubljanskega stolnega kanonika dr. Janeza Kraljiča (po drugi svetovni vojni je našel zatočišče v Kaliforniji), ki je ponavljal: »Iz domovine so nad 20 let sramotilno govorili o domobrancih in natolcevali nas emigrante, da smo bili kvizlingi in kolaboracionisti nacizma, sedaj pa naj prav tem damo podporo za zavod, ki bo povrh še pod kontrolo partije v Ljubljani. Jaz za Slovenik ne dam ničesar ...!« (Jurčec 1973, 2) Svoj pomislek je Jurčec zaključil z vprašanjem: »Ali ne bi kazalo to vzdušje zatreti in počakati na čas, ko bi mogel svoboden slovenski pontifikalni zavod v Rimu nositi ponosno ime škofa Gregorija Rožmana, največjega branivca slovenskega katolicizma v dobi komunistične revolucije?« (1973, 2)

Njegov članek je odmeval tako v Argentini kot v Združenih državah Amerike. V ZDA je obsežno pismo, v katerem je izrazil svoje pomisleke, objavil prof. Janez Grum in s tem sprožil zelo živahno dopisovanje ter izmenjavanje mnenj (Grum 1969, 2). Po Grumovem mnenju bi bil zavod smiseln v času do druge svetovne vojne, ne pa po njej, saj so mnogi pobudniki zavoda računali, da ga bodo financirali predvsem izseljenci, o katerih pa med samimi Slovenci v Rimu niso bila vsa mnenja pozitivna in so do njih imeli podcenjujoč odnos. Dvome so vzbujali posamezniki med podporniki Slovenika, ki so po letu 1945 zapustili Slovenijo, a so se nato začeli pogostokrat vračati domov in so tam celo preživljali letne počitnice. Pomisleki so bili o nevtralnosti slovenskega zavoda, saj so bili izseljenci prepričani, da bodo v zavod oz. na študij v Rim odhajali le tisti, ki jim bo slovenski režim to dovolil in bodo za dovoljenje plačali določeno ceno oz. se zavezali k sodelovanju z domačimi oblastmi. Po pričevanju študentov, ki so v Rim odhajali iz Slovenije in so za to potrebovali potni list, se je to v resnici tudi dogajalo in so bili, preden so dobili dovoljenje za potovanje,

povabljeni na »pogovore«. ⁹ V posebnih uradih so se morali na pogovore javljati, tudi ko so prihajali domov na počitnice ali obiske.

Pomisleki so se javljali glede osebja, ki je imelo naloge pri poslovanju zavoda. Ko je bil leta 1971 objavljen letopis *Cerkev na Slovenskem*, ¹⁰ je bil v njem naveden dr. Vladimir Truhlar kot duhovni voditelj zavoda. Za mnoge je bil moteča osebnost in zlasti med slovenskimi izseljenci po svetu je zaradi svojih knjig vzbujal nezaupanje. Grum je pomisleke o primernosti Truhlarjevega sodelovanja s Slovenikom izrazil že v letu 1969, tj. kmalu po blagoslovu temeljnega kamna (Grum 1969, 2). Zmotil ga je namreč članek prof. Truhlarja v tržaški *Mladiki* aprila 1966 z naslovom *Skupne globine*. Moteče je bilo iskanje skupnih globin z nosilci revolucije na Slovenskem in njihovimi ideologi, na primer z Josipom Vidmarjem in Edvardom Kocbekom. Slednji je v svojem dnevniku *Tovarišija*, ki je ravno takrat zagledal luč sveta, opravičeval in zagovarjal umor prof. dr. Lamberta Ehrlicha in bana Marka Natlačena, zdaj pa naj bi po razumevanju V. Truhlarja imel iste duhovne globine kot žrtve revolucionarnega nasilja. Rezultat takšnega Truhlarjevega razumevanja stvari je bila njegova samopredstavitve v publikaciji *Sul mondo d'oggi*, ki jo je izdal leta 1967. Truhlar je v njej zapisal stavek, ki je bil za slovenske izseljence moteč: »V pozitivnih temeljnih tendencah današnjega krščanstva in marksizma je neka skupna substanca[.]« (Grum 1969, 2) Šlo je za komunistom všečno pisanje, ki pa je vzbujalo številne pomisleke in dvome o primernosti takšnega učitelja za duhovnega voditelja v nastajajočem zavodu. Grum zapiše: »Zelo pa dvomim pri tem, da je sv. oče Pavel VI., ki je blagoslovil vogelni kamen za Slovenik, potrnil tudi Truhlarjevo iskanje skupnih globin z marksizmom.« Spraševal se je tudi o primernosti gledanja na Kocbekovo duhovnost, kajti pri tem je Truhlar popolnoma zanemaril veliko Kocbekovo soodgovornost »za strahotno komunistično nasilje in za njegovo usodno ideološko zvodništvo pred vojsko in med njo«. Po Grumovem mnenju so imeli prav uredniki

9 O tem je bilo povedanih več pričevanj v letu 2022, ko je bila predstavljena knjiga *Rimljan s slovenskim srcem. Ob stoletnici rojstva ddr. Maksimilijana Držičnika* (Celje: Mohorjeva družba) in so na predstavitvah sodelovali nekdanji študentje v Sloveniku.

10 Šlo je za prvi letopis, ki je predstavil celotno Katoliško cerkev na Slovenskem, njeno organiziranost, nosilce služb in druge vidike njenega življenja. V prvem delu je orisano osrednje vodstvo Katoliške cerkve v Vatikanu in nato še Cerkev v Jugoslaviji. V vodstvu Slovenskega zavoda so bili: dr. Maksimilijan Jezernik (rektor od 4. 1. 1965), vicerektorja dr. Janez Vodopivec in Jošt Martelanc, spiritual dr. Vladimir Truhlar in ekonom dr. Anton Legiša. V zavodu je stanovalo 15 študentov. Za redno poslovanje zavoda sta delovala še disciplinska komisija in gospodarski svet.

slovenskih publikacij v Argentini, ki so zavrnilo objavo Truhlarjevih besedil, s katerimi je želel Kocbeku odpreti vrata v delovanje Slovenske kulturne akcije v Argentini. Močne dvome o ustrezni naravnosti ustanove in njenega vodstva je vzbujal odnos vodstva Slovenika do škofa Gregorija Rožmana, ki je bil med izseljenci zelo spoštovan in cenjen. Tak slovenski zavod, ki naj bi pomagal pri brisanju razlik med slovenskimi političnimi begunci po svetu in komunističnim režimom v Sloveniji, je bil za del slovenskih izseljencev nepotreben. Ob tako zastavljenem poslanstvu zavoda in njegovih voditeljih so nekateri izseljenci imeli zadržke, dvome in tudi zaskrbljenost. Šlo je seveda za pomisleke, ki so bili rezultat gledanja velikega dela slovenskih izseljencev, v prvi vrsti intelektualcev, na politične razmere na Slovenskem in na oblast, ki se je do tega dokopala z nasiljem in popolno eliminacijo političnih nasprotnikov. Med mnogimi izseljenci je veljalo prepričanje, da se je partiji uspelo infiltrirati v vse strukture, tudi cerkvene, in da so bili ljudje, ki so imeli redne stike s Slovenijo, tako ali drugače povezani s političnimi in policijskimi strukturami. Zato jim ni bilo mogoče zaupati (Gaber 1968, 2; Grum 1969, 2).

Na pomisleke je odgovoril prorektor Slovenika dr. Maksimilijan Jezernik (Jezernik 1969b, 2) in odgovor posredoval župniku pri Sv. Vidu v Clevelandu v Ohio, Louisu Bazniku, ki je vodil ameriški odbor za gradnjo Slovenika in se udeležil blagoslova vogelnega kamna. Baznik je nato Jezernikovo pismo poslal v objavo dnevniku *Ameriška domovina*, kjer je bilo objavljeno Grumovo besedilo. Kot neutemeljenega je zavrnil očitek, da bi vodstvo Slovenika imelo poniževalen odnos do slovenskih povojnih beguncev. Zavrnil je tudi navedbo, da je zavod organiziral počitnice v Sloveniji. To so delali posamezniki; mnogi med njimi so jugoslovanski državljani. Kdo bo šel na študij v Rim, so, po zatrjevanju dr. Jezernika, odločali izključno škofje, ki so jih pošiljali, in pri tem politične oblasti niso imele nobenega vpliva. Glede drugih pomislekov, ki so zadevali posameznike, »pa seveda ne morem odgovarjati«, je zapisal dr. Jezernik in s tem dvome o primernosti Truhlarja za duhovnega voditelja v novem zavodu preložil na medosebno raven (Jezernik 1969b, 2).

Svoje dvome o neodvisnosti zavoda v Rimu od slovenske politike je prof. Grum izražal še kasneje. 18. in 19. julija 1972 je v *Ameriški domovini* objavil daljši prispevek pod naslovom *Slovenik z druge plati* in v njem kritično ovrednotil vlogo Truhlarja v delovanju Slovenika (Grum 1972a;

Grum 1972b). Kritično je analiziral Truhlarjevo knjigo *Katolicizem v poglobitvenem procesu*, ki je izšla leto pred tem kot knjiga v redni zbirki Družbe sv. Mohorja v Celju. Politični vrhovi v Sloveniji so knjigo sprejeli z odobravanjem, Truhlarju omogočili obsežen intervju v časopisu *Delo* in ga povabili, da je na Univerzi v Ljubljani predaval o krščanskem in marksističnem humanizmu. Grum je Truhlarja predstavil kot manj ustreznega za spirituala v duhovniškem zavodu. »Ne zid ne stavba Slovenskega zavoda, pa tudi ne sama bližina sv. očeta in sv. Petra ne oblikujejo mladih slovenskih duhovnikov, ki pridejo v ta zavod. Oblikujejo jih živi ljudje, ki predstavljajo vodstvo zavoda. In v duhovnih zavodih je tako, da je individualno najmočnejši spiritual, zlasti če ima nimbus učenega teologa, kot ga ima p. Truhlar.« (Grum 1972b, 3) 15. avgusta 1972 je časopis *Sij slovenske svobode* iz Buenos Airesa objavil daljši pregled podobno kritičnih zapisov ter poročilo zaključil s pripombo: »Ob tem opozorilo naj se zamislijo vsi, ki tako vneto silijo verne Slovence v svobodnem svetu, naj vendar že zbero še nekaj sto tisoč dolarjev za rimsko vzgajališče bodočih Truhlarjevih verskih in narodnih herezij[.]« (Humar 1973, 2) Takšna stališča so budila nemalo začudenja med Slovenci v zamejstvu in tudi po svetu; vtis je bil, da nekateri *a priori* nasprotujejo cerkvenemu zavodu v Rimu in da so jim vprašanja vodstva le povod za to.

Zdi se, kot da bi morali dvomi in pomisleki utihniti ob dogajanju ob otvoritvi zavoda junija 1973 in ob njegovi vključitvi med papeške zavode. Pisatelj Alojz Rebula, ki je imel ob otvoritvi slavnostni govor, je med drugim dejal: »Danes je v Rimu nič manj kot 108 cerkvenih narodnih zavodov. In če so tu zastopani Armenci in Abesinci, Filipinci in Litovci, Mehikanci in Ukrajinci, Madžari in Hrvati, more danes Slovenec ugovarjati ustanovitvi Slovenika samo iz nacionalnega mazohizma. Takšna slovenska prisotnost v metropoli krščanstva more biti le eno od znamenj naše zgodovinske doraslosti.« (Pirc 2010, 36; Pod okriljem Sv. sedeža 1973) Vendar so se pomisleki oglašali še naprej in so vsaj pri kakšnem od izseljencev prispevali, da se ni odločil za podporo.

Tako na stališča *Sija* kot na poglede prof. Gruma je v obsežnem prispevku z naslovom *Ali je slovenski Cerkvi potreben Slovenik* odgovoril dr. Kazimir Humar (1915–2001), slovenski duhovnik, publicist in narodno-kulturni organizator v Gorici (Humar 1973, 2). Kot študent na univerzi Gregoriana v Rimu v letih od 1936 do 1941 je moral bivati v Lombardskem

zavodu in videl razkropljenost slovenskih študentov po raznih narodnih kolegijih in samostanih. Imeli niso nič, kar bi jih povezovalo, in ne kraja, kjer bi se lahko zbirali. Iz izkušnje Slovencev na Goriškem in Tržaškem je zatrdil, da je tak zavod v Rimu za Slovence ne le koristen in potreben, temveč nujen »kot vernikom in kot Slovincem«. »To potrebo utemeljujemo iz lastnih izkušenj iz časov fašizma in iz časov po fašizmu kakor tudi iz našega sedanjega stanja kot narodne manjšine,« je dodal Humar. Odgovoril je tudi na dvome o vodstvu kolegija in se distanciral od nekaterih idej dr. V. Truhlarja, ki je bil njegov študijski tovariš v Rimu (Humar 1973, 2).

6 Stališče slovenskih škofov

Na dvome so odgovarjali slovenski rojaki v Združenih državah Amerike, med temi je bila vrsta duhovnikov, ki so poznali pomen narodnega cerkvenega zavoda v Rimu. Da bi pomirili dvome in pomisleke med slovenskimi izseljenci, so slovenski škofje v Združene države in Kanado poslali ljubljanskega pomožnega škofa dr. Stanislava Leniča, ki je bil v tistem času ravnatelj slovenskega dušnega pastirstva med izseljenci. Septembra in oktobra 1969 je obiskal številne slovenske skupnosti v obeh državah, imel bogoslužna srečanja in predavanja ter bolj in manj uradna srečanja s cerkvenimi predstavniki. Časopis *Ameriška domovina* je sproti poročal o Leničevem programu obiskov in srečanj, zato je bila škofova poslovilna beseda namenjena prav njemu. Med rojaki je želel spodbuditi podporo za dva projekta, ki sta bila takrat v središču pozornosti slovenske skupnosti doma in po svetu. Šlo je za gradnjo slovenskega zavoda v Rimu in za dokončanje slovenske kapele v ameriškem narodnem svetišču Marije Brezmadežne v Washingtonu, D. C. O namenih njegovega obiska so bili Slovenci predhodno obveščeni. Ob slovesu od Združenih držav je škof Lenič rojakom namenil daljšo poslanico in jo naslovil *Vsem dragim bralcem Ameriške domovine* (Lenič 1969, 2). O ustanovitvi in gradnji slovenskega zavoda v Rimu je zapisal, da gre pri tem za skupno slovensko stvar:

Govoril sem Vam o tem, da je to zares naša skupna slovenska zadeva, zadeva slovenske Cerkve doma in na tujem. Naj bi res dobili tudi Slovenci v Rimu svojo hišo, ki si jo bomo sami zgradili, in naj bi predstavljala tam naš narod med vsaj 50 drugimi narodi, ki že imajo takšne zavode v središču krščanstva. Služil bo ta zavod vzgoji

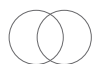

in izobrazbi mladih slovenskih duhovnikov iz domovine in tujine, obenem pa naj bi nam bil vsem Slovencem, ko bi prihajali v Rim, nekako domače ognjišče. Skušal sem odstraniti pomisleke nekaterih proti takemu zavodu. Na splošno moram reči, da sem naletel na tako veliko razumevanje, kakršnega nisem pričakoval. (Lenič 1969, 2)

Prijazne besede je namenil darovalcem za Slovenik in se jim zahvalil v imenu vseh petih slovenskih škofov. »Sam se še posebno zahvalim vsem tistim darovalcem, ki so velikodušno dali svoje darove ob mojem obisku v ta namen.« Pri tem je navedel enega od slovenskih izobražencev, s katerimi se je srečal: »Slovenski Cerkvi smo dolžni vse, dala nam je vero, dala nam je kulturo. Če bi ne bilo Cerkve na Slovenskem, bi bilo stanje povsem drugačno. Če danes vidimo, da je Slovenski zavod življenjskega pomena za Cerkev v Sloveniji in za Slovence po svetu, je dolžnost hvaležnosti nas vseh do slovenske Cerkve, da ji pri tej njeni nameri pomagamo. Saj vemo, kaj nam je tudi v zdomstvu pomenil in nam še pomeni slovenski duhovnik.« Na temelju srečanj in pogovorov je bil škof Lenič prepričan, »da boste radi še naprej podprli to našo skupno zadevo« (Lenič 1969, 2).

S podobnim namenom je med slovenske rojake v Združene države in v Kanado že avgusta in septembra 1968 odšel takratni lavantinsko-mariborski škof dr. Maksimilijan Držečnik, ki je s svojo potjo želel predvsem navdušiti rojake za češčenje Božjega služabnika škofa Antona Martina Slomška in zbirati sredstva za gradnjo novega poslopja bogoslovnega semenišča v Mariboru. Škofov obisk so načrtovali in pripravili duhovniki, ki so izhajali z ozemlja lavantinsko-mariborske škofije. Škof Držečnik je imel priložnost, da se je srečal s številnimi slovenskimi rojaki ter spoznal cerkvene in druge ustanove, ki so jih postavili rojaki. Obiskal je vrsto škofij, kjer so delovali slovenski duhovniki, redovniki in redovnice, ter se srečal z več škofi, ki so sprejeli slovenske begunce ter jim omogočili organiziranje verskega in narodnega življenja (Držečnik 1968, 4).

Da bi zavrnil pomisleke izseljencev, poudaril lojalnost oblastem v domovini in podčrtal pomen sprejema Slovenika med papeške ustanove, je nadškof Jožef Pogačnik ob dogodkih junija 1973, kakor je v komentarju zapisala *Družina*, »v Rimu ob različnih priložnostih poudarjal, da je Slovenik izrazito verska ustanova, v kateri ne bo prostora za nobena

politična prerivanja s te ali one strani. Sveti sedež pa bo s svoje strani gotovo držal roko nad Slovenikom ter bdel nad duhom, ki veje v njem. Pa tudi vsaka personalna sprememba, vsako novo imenovanje v vodstvu bo moralo iti skozi pristojne urade Svetega sedeža. Vse to, menimo, je zadostno jamstvo, da lahko na bodočnost Slovenika gledamo brez bojazni.« (Pod okriljem Sv. sedeža 1973)

7 Zbiranje sredstev

Razmere, v katerih je živela Cerkev na Slovenskem, niso omogočale, da bi se sredstva za zavod zbirala najprej na Slovenskem. Zato so pobudniki računali najprej na pomoč iz zahodnega sveta, predvsem iz Združenih držav Amerike in Kanade. Med njimi so bili posamezniki in ustanove, slovenske župnije in združenja, ki so se zavezali, da bodo prispevali določena sredstva. Računali so tudi na podporo ameriških škofov, v katerih so delovali slovenski duhovniki ali so bili člani njihovih skupnosti slovenskega porekla. Na spominski plošči, ki je bila postavljena ob blagoslovitvi zavoda 19. junija 1973 in se nahaja v njegovem preddverju, so zato upravičeno zapisane besede: »Slovenci širom po svetu hvaležni za dar vere ob 1200-letnici pokristjanjenja izročajo Slovenik slovenskemu narodu, da bi mu hranil naprej v prihodnost plamen evangelija in luč kulture.« Sredstva za začetek delovanja zavoda so bila zbrana predvsem v vrstah Slovencev po svetu.

Za bolj urejeno zbiranje sredstev so bili izbrani posamezniki ali ustanovljeni odbori, ki so bili gonilna sila pri spodbujanju. Med ameriški duhovniki je to vlogo prevzel msgr. Louis Baznik, dolgoletni župnik pri Sv. Vidu v Clevelandu, nazadnje pa v župniji Sv. Kristine v Euclidu v Ohio (*Sporočila slovenskih škofij* 1993, 12). Za vzhodno obalo ZDA je bil ustanovljen poseben pododbor, ki je organiziral zbiranje sredstev; za njegovo ustanovitev so se posebej zavzeli rojaki v Washingtonu, D. C. Poseben odbor je bil ustanovljen še za Kanado; vodil ga je duhovnik torontske nadškofije Franc Turk (O delu za duhovniški dom »Slovenik« 1969). Slovenski tisk v Združenih državah Amerike je nato redno poročal o prispevkih, ki so jih darovali posamezniki, združenja, župnije in druge cerkvene ustanove. Poročila o zbranih sredstvih je za tisk, predvsem za dnevnik *Ameriška domovina*, pripravljala msgr. Louis Baznik.

Načrtno so začeli akcijo za zbiranje sredstev konec leta 1967, čeprav se je o novem zavodu govorilo že prej in so se posamezniki že takrat odločili za podporo. Januarja 1968 so zbiralci lahko sporočili, da je bilo zbranih že 70.000 dolarjev in da je bilo s tem mogoče kupiti zemljišče in plačati pripravo načrtov (Baznik 1968, 2). Objavljeni seznam dobrotnikov zavoda kaže, da so nekateri posamezniki zavodu darovali več tisoč dolarjev, večina pa okoli sto. Med mnogimi je izstopal župnik slovenske župnije Sv. Križa v Bridgeportu v Connecticutu, dr. Andrej Farkaš.¹¹ Zaradi rušenja cerkve in župnišča, kar je bilo predvideno zaradi širitve mesta, je 10.000 dolarjev, ki jih je dobil kot odškodnino, namenil za Slovenik. Prepričan je bil, da bo sicer vsa odškodnina pristala v tamkajšnji škofijski blagajni in bo namenjena za druge ustanove (Hajnšek 1969, 2).

Združenje slovenskih duhovnikov v Združenih državah in Kanadi je julija 1968 pripravilo redno srečanje v Lemontu in obravnavalo vprašanja, povezana z gradnjo slovenske kapele v Washingtonu in slovenskega zavoda v Rimu. Sestanka se je udeležilo 27 duhovnikov, med njimi vodja ameriškega odbora za podporo Sloveniku msgr. Louis Baznik, ravnatelj slovenskih duhovnikov med izseljenci msgr. Ignacij Kunstelj in prorektor zavoda dr. Maksimilijan Jezernik. Sklenili so z vsemi močmi podpreti obe ustanovi in se tudi drugače vključiti v postavitev slovenskega zavoda v Rimu. Združenje slovenskih duhovnikov je bilo ustanovljeno leta 1959 po smrti škofa dr. Gregorija Rožmana z namenom, da bi ohranjalo spomin nanj in skrbelo za krepitev slovenskih vrednot v svetu (Šuštaršič 1968, 2).

Ena od pobud, ki je odmevala med Slovenci po svetu, je bila, da bi bila v zavodu kakšna obeležba ljubljanskega škofa dr. Gregorija Rožmana, ki je v svojem času zelo čutil pomanjkanje takšne ustanove v Rimu. Pričevanja, ki jih je o tem prinesel slovenski izseljenski tisk, so bila zelo zgovorna. F. Gaber je zapisal škofove besede: »Kako bi potrebovali slovenski zavod v Rimu, da bi nekdo zastopal naše interese pri Sveti stolici.« (Gaber 1968, 2) V njegovem času na čelu ljubljanske škofije je bilo vprašanje slovenskega

11 Dr. Andrej Farkaš (1908, Križevci pri Ljutomeru–1967, Bridgeport) je leta 1923 vstopil v salezijansko skupnost in bil leta 1934 posvečen v duhovnika. Ob koncu druge svetovne vojne se je umaknil v tujino, kjer je najprej deloval v Italiji in po letu 1947 v Združenih državah Amerike. Postal je duhovnik škofije Bridgeport in oskrboval slovensko župnijo Sv. Križa v istem mestu. Umril je v avtomobilski nesreči. Ob 10-letnici smrti so mu v novi cerkvi Sv. Križa v Fairfieldu postavili spominsko ploščo (Gržinčič 1968, 2).

zavoda v Rimu tema pogovorov ob različnih priložnostih. V študijskem letu 1933/34 je v delovanju Teološke fakultete v različnih krogih potekala razprava o tem, da bi po zgledu drugih narodov tudi Slovenci dobili v Rimu teološki zavod, kjer bi v času specialističnega študija lahko bivali slovenski študentje. Med izseljenci sta se pojavila dva konkretna predloga: oprema ene od sob, ki bi se lahko imenovala »Rožmanova soba«, bi bila lahko priskrbljena s sredstvi, ki bi bila darovana v ta namen. Druga pobuda je bila, da bi se sredstva zbirala za poseben sklad, iz katerega bi se podeljevala štipendija za študij – imenovala bi se »Rožmanova štipendija«. Seveda ni bilo pričakovati, da bi se sredstva za ta namen zbirala med Slovenci v domovini, temveč predvsem med tistimi rojaki, ki so poznali škofa Rožmana in cenili njegovo delo. Izseljenci so kmalu opazili, da takšni pobudi v Rimu niso namenjali veliko pozornosti in da so se raje izogibali omenjanju škofa Gregorija Rožmana (Grum 1969, 2).

Za slovenski zavod so šla sredstva, ki so preostala od sredstev, namenjenih za postavitev kapele Marije Pomagaj v ameriškem narodnem svetišču Marije Brezmadežne v Washingtonu, D. C. Odbor, ki je usklajeval postavitev kapele, je del preostalih sredstev namenil za Slovenik in nato ustanovil »Pomožni odbor za Slovenik v vzhodni Ameriki«, v katerega so bili vključeni ugledni člani te skupnosti: Florijan Bevec, Ciril Mejač, Konrad Mejač in Vladimir Pregelj (Pomožni odbor 1972). Ko so leta 1972 izdali znamko, so dobiček od prodaje namenili za Slovenik.

Sklep

Narodni cerkveni zavodi v Rimu, ki so bili vključeni med papeške ustanove, so bili vedno izraz organiziranosti in zrelosti Cerkve v določeni državi, njene samozavesti in skrbi za ustvarjanje okolja, kjer so duhovniki na specialističnem študiju ali že v začetnem obdobju teološkega študija lahko bivali in imeli ustrezne pogoje za intelektualno delo. Navadno so takšne ustanove služile tudi romarjem tiste narodnosti, ki so prihajali na grob sv. Petra. Med Slovenci se je ideja za takšno ustanovo oblikovala skladno z dozorevanjem ideje o samostojni slovenski narodnosti in Cerkve v njej. Če je v času vključenosti v habsburško monarhijo bila tudi Cerkev v organizacijskem pogledu del katoliške skupnosti celotne monarhije in je v času skupne južnoslovanske države sestavljala katoliško skupnost na njenem

ozemlju, so se v skladu z dozorevanjem želja po samostojni narodni državi začele oblikovati tudi ideje in pobude, ki bi bile izraz samostojnega narodnega življenja in mesta Cerkve v njem. Rimski papeški zavodi so se oblikovali po narodnostni in teritorialni pripadnosti. V Kraljevini Jugoslaviji je še živela ideja o skupnem rimskem zavodu, v katerem bi imeli možnost bivanja in študija katoličani z ozemlja monarhije. Kmalu se je pokazalo, da to ne bo delovalo in da bo najbolje misliti na lastno rimsko ustanovo. Ideja je dobila zlasti močno podporo med Slovenci zunaj Slovenije, ki so imeli izkušnjo zdomstva in so v Rimu iskali kraj, kjer bi se čutili doma in sprejete ter hkrati varne pred nadlegovanjem s strani jugoslovanskih državnih ustanov. Ideja o samostojnem narodnem zavodu je zaživela med slovenskimi duhovniki in bogoslovci, ki so zaradi vojne in nato novih razmer po koncu druge svetovne vojne v Rimu našli zatočišče in so se imeli možnost primerjati z drugimi narodnostmi, ki so v Rimu že imele svoje ustanove. Ker ni bilo mogoče računati na sredstva, ki bi jih prispevala cerkvena občestva iz Slovenije, so se pobudniki in nato uresničevalci zamisli ozirali predvsem na slovenske izseljence v Združenih državah Amerike in v Kanadi. Prav med njimi pa so se oblikovali dvomi o popolni neodvisnosti zavoda in njegovega vodstva od slovenskih političnih oblasti, čeprav so slovenski škofje kaj takšnega izključevali.

Kratica

NŠAM Nadškofijski arhiv Maribor

Reference

Arhivski vir

NŠAM, dopisi, Pr. 27/59.

Ostale reference

- Baznik, Louis.** 1968. Zbirka za Slovenik se je začela. *Ameriška domovina*, št. 22 (31. 6.): 2.
- . 1972. Izlet v Rim in v Slovenijo. *Ameriška domovina*, št. 240 (13. 12.): 3.
- Benedik, Marko.** 2010. *Delovanje slovenskih duhovnikov v Rimu v 20. stoletju*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Benedik, Metod.** 2010. Znanstvena dejavnost Slovenika. V: Škulj 2010, 117–145.
- Cerkev na Slovenskem.** 1971. Ljubljana: Nadškofjski ordinariat.
- Delo za Slovenik v Rimu.** 1969. *Družina*, št. 9 (4. 5.): 4.
- Držecnik, Maksimilijan.** 1968. Mariborski škof pripoveduje. *Družina*, št. 20 (20. 10.): 4.
- Gaber, Francis.** 1968. Slovenik in škof Rožman. *Ameriška domovina*, št. 88 (2. 5.): 2.
- Grum, Janez.** 1969. Slovenski zavod v Rimu – nekaj drugačnih pogledov. *Ameriška domovina*, št. 124 (25. 6.): 2.
- . 1972a. Slovenik z druge strani. *Ameriška domovina*, št. 136 (18. 7.): 2–3.
- . 1972b. Slovenik z druge strani. *Ameriška domovina*, št. 137 (19. 7.): 2–3.
- Gržinič, Jerko.** 1968. V Farkašev spomin. *Ameriška domovina*, št. 77 (17. 4.): 2.
- Hajnshek, Odilo.** 1969. Zdaj gre za res – Temeljni kamen za Slovenik je blagoslovljen. *Ameriška domovina*, št. 119 (18. 6.): 2.
- Humar, Kazimir.** 1973. Ali je slovenski Cerkev potreben Slovenik. *Ameriška domovina*, št. 10 (15. 1.): 2.
- Jezernik, Maksimilijan.** 1969a. Finančno poročilo gradbenega fonda Slovenika v Rimu. *Ameriška domovina*, št. 18 (27. 1.): 3.
- . 1969b. Prorektor Slovenika odgovarja na »drugačne poglede«. *Ameriška domovina*, št. 166 (29. 8.): 2.
- Jurčec, Ruda.** 1973. Nekaj pripomb o Sloveniku. *Sij slovenske svobode*, št. 2 (20. 2.): 2.
- Klinec, Rudolf.** 1973a. Slovenski zavod v Rimu slovesno odprt. *Ameriška domovina*, št. 134 (16. 7.): 2. [Ponatis članka iz *Katoliški glas*, št. 26 (28. 6.): 1–2.]
- . 1973b. Srečanje s sv. očetom v baziliki sv. Petra. *Katoliški glas*, št. 26 (28. 6.): 1.
- Kunstelj, Ignacij.** 1969. Slovenik – kulturna ustanova. *Ameriška domovina*, št. 25 (5. 2.): 2.
- Kužnik, Jože.** 2015. In memoriam: Msgr. ddr. Maksimilijan Jezernik (1922–2015). *Družina*, št. 19 (10. 5.): 14.
- Lenič, Stanislav.** 1969. Vsem dragim bralcem Ameriške Domovine. *Ameriška domovina*, št. 196 (13. 10.): 2.
- M. J.** 1969. Slovenska cerkev pri Sloveniku v Rimu. *Ameriška domovina*, št. 83 (27. 3.): 2.
- Merlak, Ivan.** 1969. Pristrčno srečanje z očetom. *Družina*, št. 10 (18. 5.): 1, 12.
- Merlak, Ivan, in Drago Klemenčič.** 1973. Slovenik v Rimu je dobil naslov »papeški zavod«. *Družina*, št. 25 (1. 7.): 1–2.
- Msgr. I. Kunstelj je odstopil kot tajnik komisije za izseljence.** 1970. *Ameriška domovina*, št. 50 (12. 3.): 1.
- Nekak vmesni Slovenicum.** 1971. *Sij slovenske svobode*, št. 4 (31. 3.): 6.

- Nova večerja pri Cvrlju.** 1969. *Sij slovenske svobode*, št. 17 (31. 12.): 4.
- O delu za duhovniški dom »Slovenik«.** 1969. *Ameriška domovina*, št. 158 (19. 8.): 3.
- Pacek, Dejan.** 2022. Slovenik – postojanka slovenstva v središču krščanstva. *Mohorjev koledar 2023*: 56–60.
- Petindvajsetletnica Papeškega slovenskega zavoda Slovenik.** 1988. Rim: Urbaniana University Press.
- Pirc, Jožko.** 2010. Zgodovina papeškega slovenskega zavoda v Rimu. V: Škulj 2010, 9–68.
- Pod okriljem Sv. sedeža.** 1973. *Družina*, št. 25 (1. 7.): 1.
- Podprimo Slovenik.** 1973. *Ameriška domovina*, št. 35 (19. 2.): 2.
- Pogačnik, Jožef.** 1968. Pismo ljubljanskega nadškofa dobrotnikom Slovenika. *Ameriška domovina*, št. 246 (20. 12.): 17.
- Pomožni odbor za Slovenik.** 1972. *Ameriška domovina*, št. 238 (11. 12.): 2.
- Slovenik 4.** 1992 Ljubljana: Družina.
- Slovenik 5.** 1988. Rim: Urbaniana University Press.
- Slovenik 6.** 1992. Rim: Papeški slovenski zavod.
- Sporočila slovenskih škofij.** 1993. Št. 12: 12, 47.
- Škulj, Edo, ur.** 2010. *Ob petdesetletnici Papeškega slovenskega zavoda v Rimu*. Ljubljana: Družina.
- Štorman Vreg, Andreja, ur.** 2022. *Rimljan s slovenskim srcem: Ob stoletnici rojstva ddr. Maksimilijana Jezernika*. Celje: Celjska Mohorjeva družba.
- Šuštaršič, Janez.** 1968. Sestanek Zveze slovenskih duhovnikov v Ameriki in Kanadi. *Ameriška domovina*, št. 140 (23. 7.): 2.
- Vogrin, Jože.** 1972a. Slovenik in zavod »Ilircev«. *Ameriška domovina*, št. 135 (17. 7.): 2.
- . 1972b. Slovenski novomašniki v Rimu. *Ameriška domovina*, št. 240 (13. 12.): 2.
- . 1972c. »Sij« smatra Slovenik za obroben in ne zelo potreben ... *Ameriška domovina*, št. 229 (28. 11.): 2.
- Za izseljensko nedeljo.** 1960. *Ameriška domovina*, št. 226 (23. 11.): 2.
- Za kroniko Slovenika: Na večerji pri Cvrlju.** 1969. *Sij slovenske svobode*, št. 6 (15. 7.): 1, 3.

